

7. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В.В. Борщевський, Х.М.Притула, В.Є.Крупін, І.М.Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В.В.Борщевський]. – Львів, 2011. – 60 с.

8. Третяк А. М. Зміна пріоритетів земельної реформи у зв'язку з удосконаленням економічних відносин власності на землю / А. М. Третяк // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 2. – С. 5–10.

УДК 338(477):330:322

Диха М.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки
підприємства і підприємництва
Хмельницький національний університет

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ВЗАЄМОУЗГОДЖЕНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Постановка проблеми. Сьогодні можна констатувати, що інноваційні процеси відіграють визначальну роль у формуванні концепцій розвитку окремих держав, є невід'ємною умовою забезпечення розвитку економік. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає міць країни та перспективи її розвитку на світовому ринку. Неспроможність країни здійснювати структурну перебудову національної економіки відповідно до вимог нової технологічної парадигми чи зволікання з проведенням таких структурних змін не просто гальмує її розвиток, а й призводить до економічної кризи, до збільшення розриву в розвитку по відношенню до тих країн, які такі зміни проводять.

Проблеми розвитку соціально-економічної системи України свідчать про те, що існує об'єктивна необхідність найбільш повної реалізації інноваційного потенціалу України, підвищення інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання України, що дозволить ліквідувати кризові явища в економіці, сприятиме динамічному соціально-економічному розвитку країни та забезпеченню відчутного покращення результатів у найближчій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектні проблеми управління інвестиційно-інноваційною діяльністю висвітлюють у своїх працях такі науковці: В. С. Будкін, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, В. П. Семиноженко, Л. І. Федулова, А. В. Череп та інші. Автори аналізують особливості інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України, окреслюють напрями активізації інвестиційно-інноваційних процесів.

Зростання ролі науки і техніки, інтелектуальної діяльності розцінюються вітчизняними та зарубіжними науковцями як головні фактори стабільного розвитку людської цивілізації. Зокрема, С.Н. Бобилев зазначає, що «...країна, яка активно сприяє розвитку науки і освіти, тим самим генерує нові знання та отримує потужний фінансовий інструмент розвитку національної економіки, бо знання, трансформовані у технології зменшують потребу в капіталі на одиницю продукції» [1, с. 113].

Н. Н. Ілишева, С. А. Кузубов прийшли до висновку, що «головним економічним ресурсом третього тисячоліття є знання, а не фінансовий капітал, природні багатства та праця» [5, с. 11].

На думку В. С. Семиноженка: «Ті технологічні блага, якими оснащений повсякденний побут суспільства споживання і на яких тримається сучасна постіндустріальна цивілізація – це матеріалізовані фундаментальні ідеї 20–30-річної давності. ... Результатів від безпрецедентної мобілізації науки та вченої думки в контексті біполярного геополітичного протистояння вистачило для створення технологічної бази основ сучасної економіки знань та формування нової техно-економічної парадигми. Сьогодні ці інноваційні заділи активно експлуатуються, удосконалюються, але загалом – неминуче і поступово вичерпуються. Неадекватне відтворювання чинників зростання стає не лише проблемою України, але й усїєї світової техно-економічної системи ...» [7, с. 6].

В цілому, більшість дослідників вважають, що сучасна цивілізація практично повністю вичерпала екстенсивні фактори розвитку і на першу сходинку підіймаються фактори інтенсивного характеру забезпечення соціально-економічного зростання. Тому сучасні реалії обумовлюють необхідність розвитку наукової думки в напрямі формування ефективного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності та стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку держави.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування засад формування та реалізації ефективної стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку країни, формування механізму інвестиційно-інноваційної діяльності; дослідження участі держави в інвестиційних процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світогосподарський розвиток у сучасних умовах супроводжується тенденціями поглиблення міжнародного поділу праці, посиленням інтеграційних процесів під впливом глобалізації і, водночас, загостренням конкурентної боротьби на світових ринках. Це суперництво розгортається між країнами з інноваційною економікою та іншими державами – країнами з наздоганяючою економікою і країнами, що розвиваються. Інноваційна економіка характеризується значним динамізмом, структурною перебудовою, зміною позицій компаній-лідерів, зникненням підприємств із застарілими технологіями і появою нових, які використовують сучасні наукові ідеї та інноваційні розробки. На міжнародному рівні відбувається прискорене освоєння країнами з інноваційною економікою нових ринкових ніш в інших, менш розвинених країнах у світовому технологічному просторі. Це загострює проблему конкурентоспроможності національних економік, призводить до необхідності пошуку шляхів розвитку технологічної взаємодії країн з різним рівнем інноваційної активності, взаємовигідності участі країн у світовому економічному просторі.

Інновації сьогодні – це база для нарощення економічного потенціалу будь-якої країни і основа для формування конкурентоспроможності національної економіки.

Світовий досвід переконує, що країна, позбавлена доступу до базових технологій домінуючого технологічного укладу, неминуче опиниться в економічно та політично залежному становищі, яке в подальшому закріпиться через нееквівалентний зовнішньоторговельний обмін. З часом, така країна має усі шанси надовго стати платником інтелектуальної ренти високорозвиненим країнам світу, які вже створили потужний потенціал сучасних наукомістких виробничих та інформаційних технологій. Крім того, відсутність реально діючих механізмів управління інноваційним розвитком, як правило, не може перетворити науково-технологічну сферу в рушійну силу розвитку національної економіки через недостатність інвестицій, які необхідні для підтримки висококапіталізованого виробництва та відсутність зваженої інвестиційної політики, спрямованої на активне стимулювання розвитку національного промислового виробництва, що призводить до ще більших негативних наслідків.

Скоротити розрив між потребами в інвестиціях і обмеженими можливостями накопичення для забезпечення капіталовкладень можливо лише шляхом розширення виробництва наукомісткої конкурентоспроможної продукції. Саме тому інвестування повинно мати інноваційний характер, спрямований на переважне використання ресурсозберігаючих технологій та освоєння виробництв сучасних технологічних укладів.

В той же час зазначимо, що реалізація інноваційної політики у несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива.

Фактичні обсяги інвестування вітчизняної економіки є не достатніми, а рівень впровадження інновацій на промислових підприємствах свідчить про те, що освоєння в Україні технологій 6-го і 7-го технологічних укладів залишиться проблемою багатьох десятиліть. Протягом тривалого часу в Україні закріплювалася технологічна відсталість національних галузей і вітчизняних виробництв і тому стратегічне завдання, яке стоїть перед нашою державою, – посісти гідне місце в міжнародному розподілі праці з виробництва продукції високотехнологічних галузей [4, с. 29–31].

Аналізуючи інноваційний потенціал України зазначимо, що сьогодні для переходу України на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку є вагомими підстави. Наявний ресурсний потенціал (науково-дослідна база, професійні кадри, інші ресурси) дає підстави ефективної реалізації інноваційних розробок в Україні. До того ж, в Україні наявний адміністративний ресурс для забезпечення підтримки і просування інновацій; існує інтерес національного капіталу до самореалізації в Україні, зокрема, в регіонах, який за належної державної інвестиційно-інноваційної політики міг би спрямовуватись у інновації.

Незважаючи на те, що в Україні спостерігається скорочення чисельності науковців та наукових організацій, які виконують наукові дослідження і розробки, країна все ж таки залишається серед лідерів за показником кількості наукових кадрів, зайнятих у реальній економіці.

Таблиця 1

Наукові кадри та кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки*	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб**	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб**
1995	1453	179799	9759	57610
2000	1490	120773	10339	58741
2010	1303	89534	14418	84000
2011	1255	84969	14895	84979

*починаючи з 2006 р. не звітують організації, які виконують лише науково-технічні роботи;

**з 1998 р. – станом на 1 жовтня

Джерело: складено за [8]

Таким чином, наявність в Україні потужної наукової бази – найважливіша умова для розвитку і підтримки на постійно високому рівні інноваційної здатності нації, необхідна умова для забезпечення стійкого розвитку, включення України в інтеграційні науково-технічні процеси.

Потужними науково-технологічними центрами України є: Інститут електрозварювання ім. Е.О. Патона, Інститут ядерних досліджень України, Інститут монокристалів та інші, які мають великий досвід у розробці і впровадженні нових інноваційних технологій.

Потужний науково-технічний потенціал у сфері систем управління ракетними комплексами і космічними апаратами різного призначення є основою створення відповідної конкурентоспроможної продукції. Так, були здійснені поставки в Російську Федерацію систем управління для ракет-носіїв «Протон», «Союз» (ВО «Комунар», м. Харків), «Космос» (ВО «Київський радіозавод»), для станції «Мир» і створюваної Міжнародної космічної станції (АТ «Хартрон», ВО «Київський радіозавод», ВО «Київприлад» та ін.); для космічних апаратів різного класу (ВО «Моноліт», АТ «Хартрон», ВО «Київприлад», АТ «Чернігівський радіоприладний завод»); здійснена модернізація і поставка наземного стартового і технологічного встаткування для ракетно-космічних комплексів (ВО «Азовмаш», ВО «Краматорський машинобудівний завод» та ін.).

Держава брала участь у реалізації міжнародних програм «Місяць», «Венера», «Марс», «Космос», «Інтеркосмос»; у міжнародній програмі «Вега»; міжнародних проектах «Фобос» по розробці астрофізичної космічної обсерваторії «Астрон»; у програмі «Астероїд» (вивчення наслідків «бомбардування» Юпітера уламками комети, що розпалася).

Україна (разом із Норвегією, Росією і США) брала участь у реалізації багатостороннього проекту «Морський старт», в рамках якого вперше реалізовано ідею використання морської платформи для здійснення комерційних космічних запусків з екваторіальної зони.

Наша держава – одна з країн світу, що має практично замкнуті цикли проектування і виробництва авіаційної техніки. На сьогодні вітчизняна авіапромисловість є однією з базових галузей економіки, що нараховує 39 підприємств різних форм власності і призначення, які впроваджують нові види продукції, модифікують уже існуючу, розробляють принципово нові зразки в цій галузі промисловості.

Україна також володіє значною кількістю розробок у сфері високих технологій, що дозволяє їй входити у десятку провідних держав світу з експорту озброєння. Конкурентоспроможними на ринку озброєнь є легка бронетехніка, радіоелектроніка, зокрема, системи радіолокації і системи пасивної радіоелектронної розвідки, високоточні засоби ураження.

Держава має одні з найбільших у Європі потужності з виробництва турбін – газових, парових, гідравлічних тощо, які працюють на електростанціях, в авіадвигунах, морських судах, на газоперекачувальних станціях.

Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, для подальшого її розвитку в глобальному середовищі не як сировинного експортера, а як виробника високотехнологічної та наукомісткої продукції, забезпечення гідного статусу України в світовому економічному просторі слід сформувати дієву систему державного управління потужним потенціалом. Для ефективного використання науково-технічного потенціалу України необхідна стратегічно виважена інвестиційно-інноваційної політика, яка відповідає б вимогам сьогодення.

На думку автора, інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а у комплексі (рис. 1), який складається з двох взаємопов'язаних та взаємовпливаючих блоків: інвестиційного та інноваційного, об'єднаних єдиною системою принципів, методів, критеріїв прийняття управлінських рішень та механізмів реалізації.

Рис. 1. Стратегія інвестиційно-інноваційного розвитку

У наведеній схемі держава є учасником двох паралельних процесів, вона інвестує кошти, маючи за мету отримання прибутку для наповнення бюджету та вирішення проблем соціально-економічного характеру. В той же час, держава створює умови для залучення приватних інвестиційних потоків, сприяє спрямуванню інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Відповідно, напрями участі держави в інвестиційному процесі мають виглядати наступним чином (рис. 2).

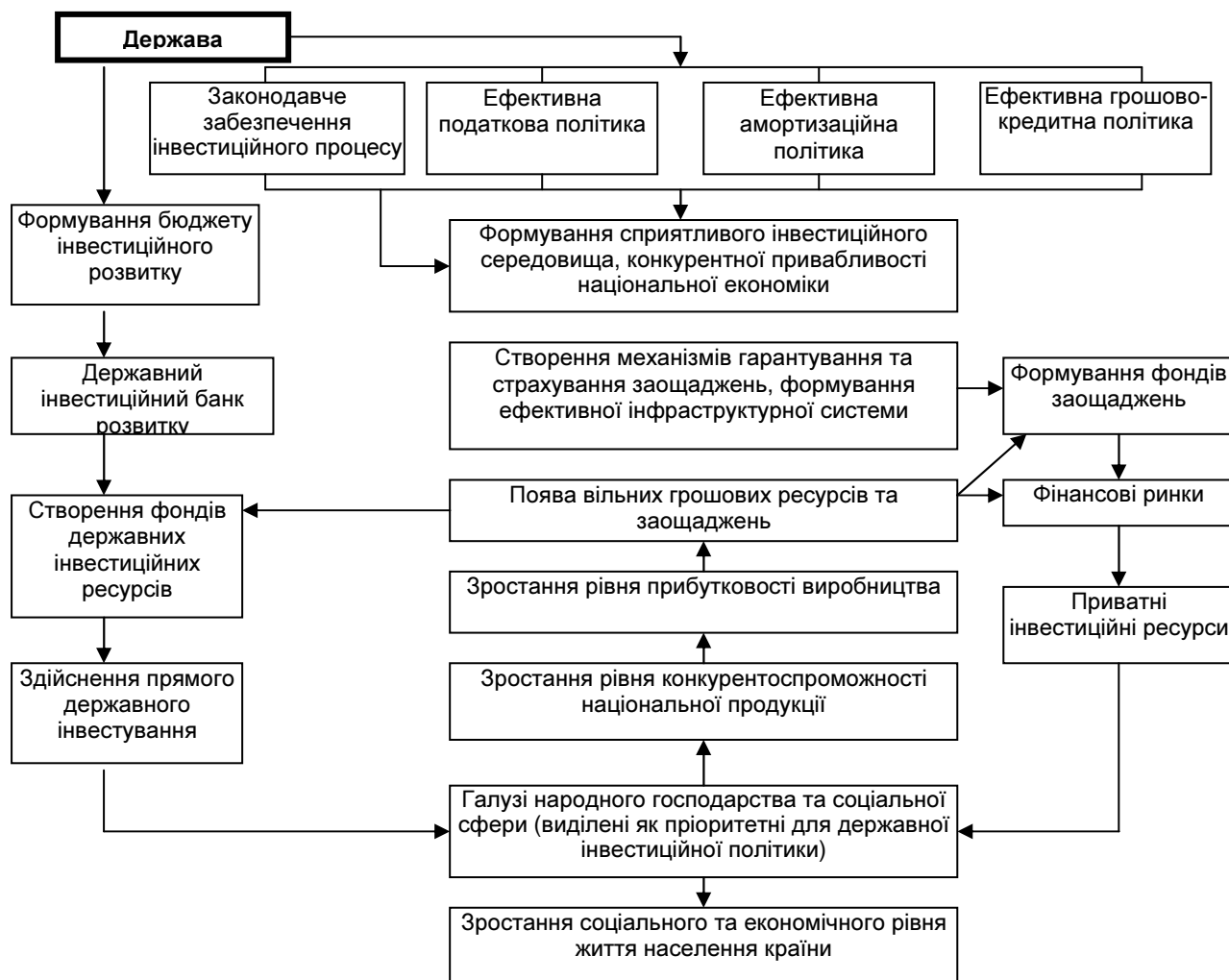

Рис. 2. Участь держави в інвестиційному процесі

В інвестиційно-інноваційній політиці держава має спиратися (використовувати) інструменти стратегічного менеджменту, які можна розглядати як набір взаємопов'язаних компонентів, таких як мета, аналіз обмежень, інструментарій досягнення цілей, що обумовить одержання очікуваних результатів від інвестиційно-інноваційної діяльності (рис. 3).

Основними засадами ефективного реалізації зазначеної інвестиційно-інноваційної стратегії, на нашу думку, є такі:

1. Формування інвестиційного блоку стратегії повинно здійснюватися з урахуванням стратегічного завдання переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку, який передбачає, що цикл відтворення кожної одиниці капітальних вкладень має бути носієм нововведень, поліпшувати технології виробництва з метою збільшення їх економічної та соціальної результативності.

2. Об'єктами управлінського впливу при реалізації вимог інноваційного типу відтворення повинні стати інвестиційні програми різного масштабу.

3. Відбір інвестиційних проектів щодо їх включення до інвестиційної програми повинен здійснюватися з позиції їхньої відповідності рівню і результативним можливостям перспективних науково-технологічних інновацій.

4. Слід офіційно визнати інноваційність як вимогу до інвестиційних пріоритетів господарських систем.

5. Застосування додаткових адміністративно-правових стимулів і механізмів повинні здійснюватись для фінансової та організаційної підтримки науково-технічної діяльності.

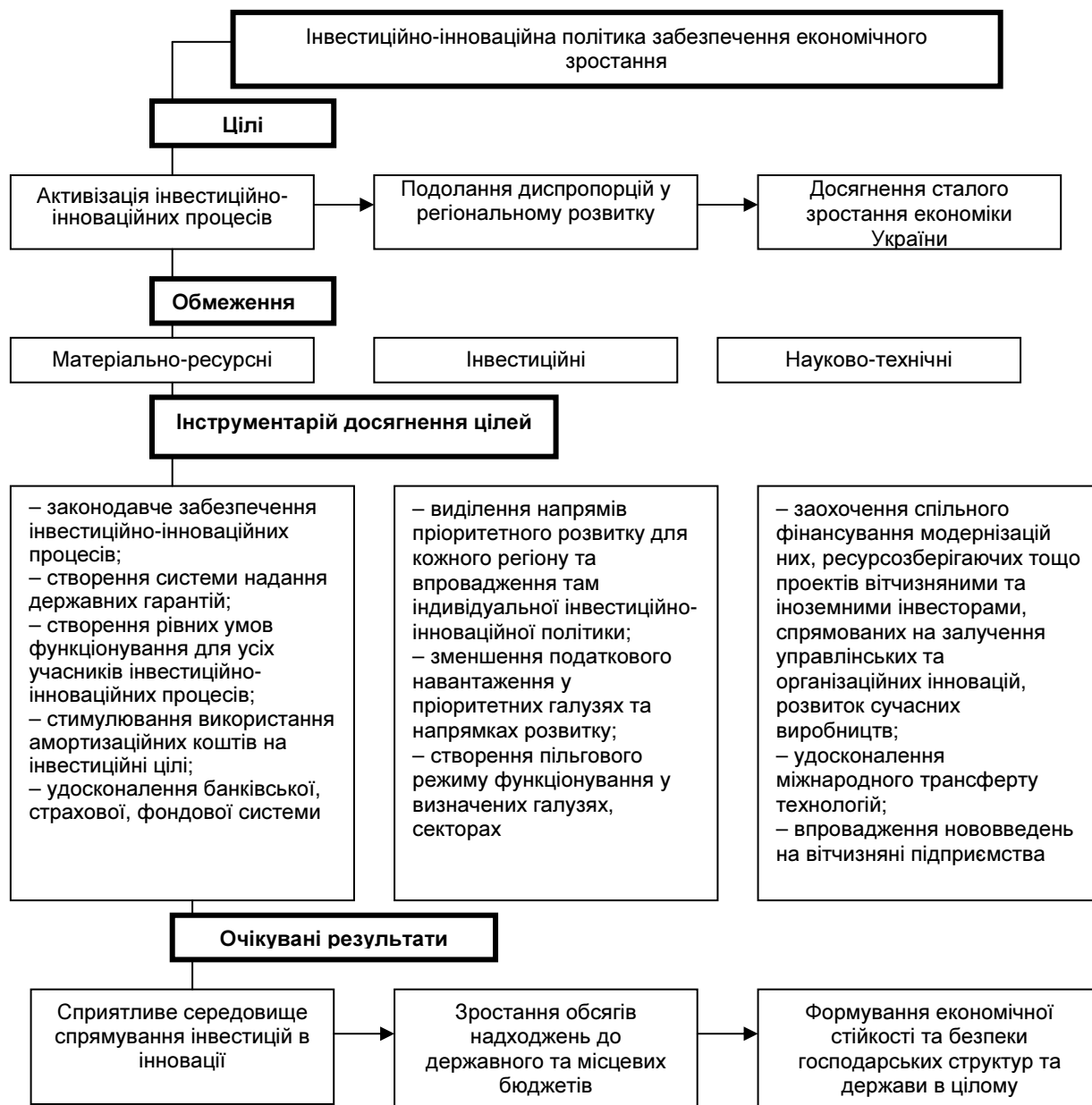

Рис. 3. Механізм інвестиційно-інноваційної діяльності держави

Таким чином, на нашу думку, інвестиційні та інноваційні процеси потрібно розглядати як особливі взаємопов'язані етапи розвитку однієї системи. Виходячи з цього, формування та реалізація спільної інвестиційно-інноваційної стратегії в рамках якої, з одного боку, здійснюються фундаментальні і прикладні дослідження, розробляються нові технології, працює система акумулювання і пошуку інноваційних ідей, а з другого, – відбувається пошук капіталу, відбір інвестиційних проектів, запровадження їх у виробництво. Отже, під інвестиційно-інноваційною стратегією слід розуміти довгострокову та розраховану на перспективу програму з розробки та впровадження інновацій (інноваційних переваг), які в результаті будь-яких інвестиційних процесів дадуть позитивні економічні, соціальні, екологічні тощо результати/ефекти.

Вона дуже близька за змістом до поняття «експлерентної» стратегії, що визначається як конкурентна, орієнтована на залучення інвестицій саме в радикальні нововведення.

Для успішної реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії необхідна забезпеченість виконання наступних вимог:

– узгодженість розмірів інвестицій, які можуть бути спрямовані на інновації з ресурсним потенціалом суб'єктів господарювання (регіону або країни); наявність на ринку ефективно діючих підприємств-експлерентів; узгодженість запланованих інвестицій інноваційної спрямованості із загальноекономічними умовами;

– визначеність терміну реалізації завдань інвестиційно-інноваційної стратегії; визначення, зокрема, реальних часових рамок, необхідних для впровадження нововведень, що дасть змогу залучати інвесторів, які усвідомлюють їх цінність; оптимальність поєднання очікуваних результатів (досягнення потрібної прибутковості) від вкладання інвестицій в інновації та потенційних ризиків і невизначеності майбутнього періоду.

З нашої точки зору, обґрунтованість інвестиційно-інноваційної стратегії не викликає сумніву, її можна доповнити лише елементом орієнтування на постійний моніторинг змін, потреб і можливостей розвитку країни.

Висновки з даного дослідження. Реалізація інвестиційно-інноваційної стратегії на основі взаємоузгоджених принципів, методів, механізмів реалізації, критеріїв прийняття управлінських рішень призведе до якісних змін у динаміці інвестиційно-інноваційної діяльності. Сукупність змін, які з'являться у результаті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії сприятимуть забезпеченню розвитку соціально-економічної системи України, створять основу, яка здатна забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки в сучасних умовах розвитку глобальної економіки.

Література

1. Бобылев С. Н. Формирование экономики знаний в контексте устойчивого развития / С.Н. Бобылев // Вестник Московского университета. Сер. 6. Экономика. – 2008. – № 5. – С. 112-114.
2. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік / В. Будкін // Економіка України. – 2010. – № 6 – С. 67-78.
3. Диха М. В. Глобальна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України: стратегії реалізації: монографія / М. В. Диха. – Хмельницький: ХНУ, 2011. – 207 с.
4. Диха М. В. Інновації – ключовий чинник соціально-економічного розвитку країни / М. В. Диха // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2012. – № 4 (30). – С. 28-33.
5. Илышева Н.Н. Интеллектуальные активы – главный ресурс посткризисной экономики / Н.Н. Илышева, С. А. Кузубов // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2009. – № 7. – С. 9-15.
6. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. – К. : «Основа», 2005. – 549 с.
7. Семиноженко В. П. Економіка знань. Україні необхідна національна система стратегічного прогнозування / В. П. Семиноженко // Газета «День». № 121, 14 липня 2004. – с. 6.
8. Статистична інформація / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 336.764.2

Гавришків І.Р.,
к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Тернопільський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОПЦІОНІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Кризові явища в світовій та вітчизняній економіці спричинили пошук нових джерел фінансування в умовах відсутності довіри та попиту, а саме активне використання «гнучких» фінансових інструментів. Ринок опціонів у західних країнах вважається одним із найважливіших сегментів фінансового ринку, в нашій ж країні сьогодні ще немає відповідної його організації. Саме опціони могли б вдихнути нове життя в діяльність на вітчизняному фінансовому ринку.

Український фондовий ринок ще дуже молодий, але тим не менше розвивається дуже швидкими темпами. Не так давно українцям став доступний інтернет-трейдинг, торги ф'ючерсами. 5 квітня 2011 Українська біржа анонсувала дослідну експлуатацію по торгівлі опціоном, базовим активом якого є ф'ючерс на індекс Української біржі (UX). Таке впровадження похідних інструментів зумовлене необхідністю сьогодення, однак пройде не один рік, коли вони стануть по-справжньому ліквідними. Стримувати ліквідність при торгівлі опціонами буде не стільки відсутність капіталів на українському ринку, скільки глибокі знання, які необхідні для торгівлі похідними інструментами, саме це і зумовило актуальність нашого дослідження [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання деривативів, в тому числі і опціонів в світі займалися такі науковці, як Дж.Кейнс, Дж.Хікс, Н.Калдор, Л.Корнеліус, Ф.Блек,